
LEDARE

SPÖKEN UR DET FÖRGÅNGNA

Den 23 augusti ihågkommes i Baltikum minnet av Molotov-Ribbentrop-pakten. Den dagsom blev inledningen 1939 till deras femtioåriga slaveri. Men också dagen som blev en symbol för frigörelseprocessen genom den kedja över hela Baltikum som en halv miljon människor bildade 1989. Förra året manifesterades dagen med en gemensam estnisk-lettisk-litauisk militärparad i Riga. Trotsiga ord yttrades om att aldrig mer ge upp utan strid, aldrig mer låta främmande makt utnyttja inbördes baltisk splittring.

Vid årsdagen 1993 stod Vilnius åter i fokus. Protesterna höjdes mot att rysarna avbrutit sin trupprett. Den retorik som från rysk sida beledsaga de förseningen var i linje med en redan tidigare hårdnande attityd mot de baltiska staterna, bl a manifesterad i samband

med Estlands antagande av en utlänningslag och folkomröstningen i Narva.

Balternas besatthet av M-R-pakten skall tas på mycket stort allvar. Den speglar en genuin rädsla att bli lämnade i sticket, att bli offer för en ny stormaktskonspiration över deras huvuden. Tyvärr finns det inslag i den västliga politiken som ger näring åt farhågorna.

I januari 1991 varnade Vytautas Landsbergis väst för att starta militära operationer mot Saddam Hussein. Han befarade att detta skulle komma att utnyttjas av Gorbatsjov för ett väpnat ingripande mot Baltikum. En sorts repris på Ungern-Suez 1956. Mycket riktigt skedde stora välregisserade prosovjetiska demonstrationer i Baltikum dagen innan FN-alliansens offensiv startade. Redan två dagar tidigare hade emellertid skotten i Vilnius fallit och en opinionsstorm blåst upp i väst. Mycket talar för att det

hela var en – lyckligtvis inte särskilt väl – planlagd operation men att tidspassningen fallerade. Gorbatsjov skyndade sig att bedyra att han inte hade en a-a-ning om det hela.

Man kan fråga sig om inte USA, – beroende av Sovjetunionens stöd i FN för att ta itu med Saddam Hussein – hade varit tvunget att stillatigande acceptera en ockupation av Baltikum. Det finns balter som undrar om det inte fanns en hemlig överenskommelse om fria händer på respektive håll.

Sovjetunionen har nu fallit sönder och västs gorbomani ersatts av jeltsimani. Högsta prioritet på agendan är att inte göra något som kan försvåra för Jeltsin att behålla makten. Jeltsin, en gång ringaktad och behandlad som något katten släpat in när han som rysk president besökte Europarådet anses nu som det enda och sista hoppet för Ryssland, på samma sätt som Gorbatsjov var det för Sovjetunionen.

En gång var Jeltsin balternas viktigaste bundsförvant, vid en tid då väst beskäftigt uppmanade balterna att skynda långsamt för att inte försvåra för Gorbatsjov. Det stöd han då gav Baltikum var kanske mest ett led i maktkampen men icke desto mindre vitalt för balterna. Men den tiden är förbi och i den nya maktkampen tycks Jeltsin ha ett behov av att i stället markera nationalistiskt nit.

Känslan av déjà-vu gäller också väs-

terlandets agerande. Åter höjs röster om att balterna bör vara återhållsamma, att ta hänsyn till de ömtåliga ryssarnas känslor. Pekpinnar höjs mot medborgarskapslagar som är avsevärt mer liberala när det gäller att assimilera invandrare än många västländers. Det räcker inte att Estland och Lettland har eller kommer att anta lagar som innebär att i högsta grad illegala invandrare (nämligen invandrare genom invasion och ockupation) till ett antal av över 30 % av totalbefolkningen kommer att bli medborgare. En del inflytelserika västerlänningar, t ex ESK:s holländske minoritetskommissarie, anser att ryska officerare också skall garanteras automatiskt uppehållstillstånd.

Detta trots att officiösa ryska uttalanden gjorts med innebörden att de ryssar som får baltiskt medborgarskap skall behålla sin ryska identitet som ett medel för framtida ryskt inflytande på de tre länderna.

De demokratiska ryssarna, till vilka man ännu kan räkna de styrande idag, är värd stor respekt för sin strävan att skifta system trots de svåröverstigliga hindren. Man kan till och med till nöds acceptera attityden att de, trots att många av dem har ett kommunistiskt förflutet, är helt oskyldiga offer. Men man kan inte godta att detta skall befria dem från att följa vanliga anständighetsregler i det internationella umgänget och att de odlar en myt om rysk känslighet som skydd mot

kritik och ursäkt för hot och påtryckningar.

Moskva är idag scenen för ett allt värre politiskt förfall, en kamp om en makt utan innehåll. Ingen vet säkert vad som händer i morgon. Alla utvecklingar innebär olika slags hot mot Baltikums frihet. Även dagens liberala regim har börjat antyda att Ryssland har en särskild rätt och skyldighet att bevara fred och stabilitet i det forna Sovjetunionen, vid behov även med militärt våld.

Det har kommit gott om västliga uttalanden till stöd för Baltikum och mot den ryska senfärdigheten i trupperträtten. Men ordalagen är tämligen försiktiga. Man talar t ex om "medling", ett uttryck som statsminister Bildt klokt avvisade i sammanhanget. När en part förbryter sig mot en annan, innebär medling att brottet delvis accepteras.

Oroande måste det också vara för balterna att se och höra Jeltsin på presskonferensen efter vancouvermötet göra ett utfall mot baltisk "apartheidpolitik" utan att president Clinton reagerar. Eller att bevittna hur utrikesminister Kozyrev i en liknande situation på Harp-

sund knappt underförstått hotar med blodsutgjutelse, med samma brist på reaktion från den svenske statsministern. Bilden från augusti 1939 tonar oundvikligen fram.

Frågan är om ens mer tydliga uttalanden från väst till Baltikums stöd kommer att hjälpa. Man behöver inte ha särskilt uppjagad fantasi för att kunna se framför sig en situation med väpnade ryska aktioner i Baltikum, med eller utan stöd av den ryska staten eller dess efterföljare. Västvärlden kommer då att stå inför det plågsamma valet att upprepa München 1938 eller Polen 1939.

Det finns ett sätt att minimera risken för att hamna i detta val mellan pest och kolera: att se till att de baltiska staterna kan försvara sig själva. Deras försvarsmakter kan visserligen inte bli särskilt imponerande. Men för en sönderfallande krigsmakt som den ryska, med minnena från Afghanistan i ränslan, kan blotta risken för att det blir regelrätta strider verka avkylande på revanschlusten. Ett militärt vacuum kan därmed locka till en enkel militärpromenad.